

3. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/>.
4. Офіційний сайт Європейської бізнес-асоціації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eba.com.ua/uk/about-eba/indices/customs-index>.
5. Постанова Кабінету Міністрів від 1 березня 2014 р. № 67 «Про ліквідацію Міністерства доходів і зборів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/65-2014-%D0%BF>.
6. Про Міністерство доходів і зборів України: Указ Президента України від 18.03.2013 р. № 141/2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/141/2013>.
7. Про деякі заходи з оптимізації системи центральних органів виконавчої влади: Указ Президента України від 24.12.2012 р. № 726/2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/726/2012>.
8. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 травня 2014 р. № 160 «Про утворення Державної фіскальної служби» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.profiwins.com.ua/uk/letters-and-orders/cmu/4778-160.html>.
9. Проект Закону України «Про запобігання корупції» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/48911>.

УДК 339.137.2.178:332.122

Чайкіна А.О.

*асистент кафедри менеджменту і логістики
Полтавського національного технічного університету
імені Юрія Кондратюка*

ПІДПРИЄМНИЦЬКИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЯК ОСОБЛИВИЙ МЕДІАТОР ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНУ

Стаття присвячена дослідженню та виявленню взаємовпливу між підприємницьким потенціалом та конкурентоспроможністю регіону. Підприємницький потенціал виступає одним із ключових медіаторів, який забезпечує не тільки розвиток регіону та його вихід із кризових ситуацій, але і є потужним важелем забезпечення регіонального розвитку та становлення стійкої конкурентоспроможності. Проведений аналіз конкурентоспроможності на прикладі Полтавського регіону, який показав рівень його економічного розвитку серед інших регіонів України.

Ключові слова: підприємницький потенціал регіону, конкурентоспроможність регіону, мале та середнє підприємництво, управління розвитком регіону, стратегія.

Чайкина А.А. ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКИЙ ПОТЕНЦИАЛ КАК ОСОБЫЙ МЕДИАТОР ФОРМИРОВАНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ РЕГИОНА

Статья посвящена исследованию и выявлению взаимовлияния между предпринимательским потенциалом и конкурентоспособностью региона. Предпринимательский потенциал выступает одним из ключевых медиаторов, который обеспечивает не только развитие региона и его выход из кризисных ситуаций, но и является мощным рычагом обеспечения регионального развития и становления устойчивой конкурентоспособности. Проведен анализ конкурентоспособности на примере Полтавского региона, который показал уровень его экономического развития среди других регионов Украины.

Ключевые слова: предпринимательский потенциал региона, конкурентоспособность региона, малое и среднее предпринимательство, управление развитием региона, стратегия.

Chaikina A.O. ENTREPRENEURIAL POTENTIAL AS THE SPECIAL MEDIATOR IN FORMING COMPETITIVENESS OF THE REGION

The article is devoted to the research and detection of interference between the entrepreneurial potential and competitiveness of the region. The entrepreneurial potential is one of the key mediators, which provides not only the development of the region and its exit from the crisis, but is a powerful tool for regional development and establishment of sustainable competitiveness. The analysis of the competitiveness of the example of Poltava region showed its level of economic development among the regions of Ukraine.

Keywords: entrepreneurial potential of the region, competitiveness of the region, small and medium enterprises, management of regional development, strategy.

Постановка проблеми. Глобалізація ринкового простору, насиченість ринків товарів і послуг, скорочення життєвого циклу досягнутої конкурентної переваги припускають необхідність розробки нового більш ефективного підходу до формування стратегії регіонального економічного розвитку, яка повинна базуватися на врахуванні впливу усіх медіаторів регіонального розвитку та розробці відповідних підходів для визначення конкурентоспроможності кожного регіону країни, визначенні сильних та слабких сторін його розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Конкурентоспроможність регіону привертала увагу багатьох науковців, а саме: І.В. Брикової [1], Н.Я. Калужной [2], Р.А. Фатхутдінова [3], В.В. Ржепішевської, Е. Вороноквої [5] та багатьох інших. Питанню взаємозв'язку конкурентоспроможності і підприємницького потен-

ціалу приділену увагу у працях І.З. Должанського та Т.О. Загорної [4], де під конкурентоспроможністю підприємницького потенціалу регіону вони розуміють можливість ефективно розпоряджатися власними і запозиченими ресурсами в умовах конкурентного ринку. Але при цьому залишається невирішеним питання щодо взаємозв'язку між підприємницьким потенціалом та конкурентоспроможністю регіону.

Постановка завдання. При врахуванні постійно діючих глобалізаційних процесів виникає практична необхідність впроваджувати міжнародний досвід у забезпеченні конкурентоспроможності регіону, але з врахуванням здобутків вітчизняних вчених, адже на формування конкурентоспроможності регіону впливають певні особливі медіатори. Саме тому актуальність цього дослідження полягає у визначенні взаємовпливу між підприємницьким потенціалом та

конкурентоспроможністю регіону, а також на прикладі Полтавського регіону дослідити ключові позиції даної конвергенції.

Вклад основного матеріалу. Формування конкурентоспроможності регіону на сьогоднішній момент є дуже важливим, оскільки однією із загальних тенденцій розвитку бізнесу в умовах глобалізації стає регіональна локалізація підприємницького потенціалу. У таких регіонах створюється вагома частка валового внутрішнього продукту (ВВП) і валовий регіональний продукт (ВРП), що зумовлено високим рівнем концентрації підприємницького потенціалу, ресурсів, товарів та доходів; мінімізацією витрат на виробництво і збут товарів та послуг у локальних центрах економічної активності [6; 7]. Створення додаткових ринків автоматично активізує економічну діяльність та передбачає взаємозалежність систем міжнародного інтегрованого виробництва: зростання обсягів світової торгівлі та потоків іноземних інвестицій, інтенсифікації руху технологічних нововведень тощо.

Для того щоб запропонувати методичний підхід до оцінки конкурентоспроможності регіону, спочатку необхідно проаналізувати міжнародний досвід з проведення такої оцінки, яка дозволить нам адаптувати їх в окрему методіку з урахуванням національної специфіки розвитку регіонів (табл. 1).

Отже, існує безліч методів до оцінки рівня конкурентоспроможності регіонів країни, які базуються на визначенні сукупного впливу факторів, проведенні рейтингової оцінки або зборі статистичної інформації. Конкурентоспроможність регіону в першу чергу залежить від результативності його діяльності у частині виконання своїх функцій, які визначаються інтересами населення, підприємств, держави [8].

Світовий досвід показує, що саме підприємницький потенціал є тим самим регуляторним важелем, який дозволить країні вийти із кризи, нарощувати свої потужності, забезпечувати зайнятість населення та зменшувати соціальну напруженість. Ми погоджуємося з підходом та методикою розрахунку ЄС, але нині необхідно її удосконалити з урахуванням

Таблица 1

Світові методи розрахунку конкурентоспроможності регіону*

Організація/об'єднання	Назва	Методика	Особливості
Європейський Союз – ЄС	EU Regional Competitiveness Index	Розраховується за трьома групами: • базова група показників (інституції, макроекономічна стабільність, інфраструктура, здоров'я, якість середньої освіти); • ефективна група показників (якість вищої освіти, ефективність ринку праці та розмір ринку); • інноваційна група показників (технологічний рівень, розвинутість бізнесу та інновації).	Використовується методика бенчмаркетингу для порівняння показників регіону з регіонами-конкурентами.
Світовий економічний форум (World Economic forum)	Global Competitiveness Index	Розрахунок відбувається за 3 драйверами: • фактори виробництва • ефективність господарської діяльності • інновації.	Кожному драйверу відповідають показники, яких всього 12. Кожному показнику регіону/країні присвоюється вага або ранг, а вже потім вони порівнюються і ранжуються. Після цього будується таблиця та графік.
Союз міст	Cities Alliance	Використовується декілька методик: • SWOT-аналіз • Аналіз проблем • Конкурентний аналіз переваг • Метод сценаріїв.	Можливе комплексне використання методик, але у більшості країн-партнерів використовується лише окремо взята методика.
Міжнародний інститут розвитку менеджменту	International Institute for Management Development (IMD)	Визначається конкурентоспроможність регіону за 290 параметрами (від темпів економічного росту до наявності кваліфікованих кадрів і стану законодавства).	Особлива увага приділяється рівню розвитку інформаційних технологій і телекомунікаційних систем.
Світовий Банк	World Bank Report	Проводиться рейтингова оцінка за 10 показниками.	Оцінка орієнтована на визначення конкурентоспроможності за рахунок розвитку бізнесу та виявлення слабких та сильних сторін його ведення.
Індекс світового рівня конкурентоспроможності	World Knowledge Competitiveness Index (WKCI)	Оцінюються конкурентні позиції 145 регіонів світу (63 із Північної Америки, 54 з Європи, 28 з Азії та Океанії) через виокремлення регіонів-лідерів.	Головний критерій – ВВП на душу населення в регіоні. Основний акцент у структурі WKCI ставиться на оцінку регіонального інтелектуального потенціалу (людських та інтелектуальних ресурсів, стійкості системи науки й освіти).
Інтегральний показник конкурентоспроможності регіонів в США	Regional Innovative Assesment	Розраховуються 8 субіндексів, у яких всі показники трансформуються в оцінку за 10-бальною шкалою (0 – найгірше значення показника, 10 – найкраще)	Інтегральний показник конкурентоспроможності – це середнє арифметичне субіндексів, які нормалізуються в діапазоні за 10-бальною шкалою.
Рейтинг розвитку регіонів	PPP	Оцінюються конкурентоспроможність регіонів за 15 статистичними показниками.	Дає змогу визначити рейтинг розвитку регіону на основі розгалуженості господарських сфер діяльності.

* розроблено автором на основі [9]

особливого медіатора – підприємницького потенціалу регіону. Конкуренентоспроможність регіону не визначається тільки його географічним розташуванням, наявними природними ресурсами або кліматичними умовами, головним все ж таки є кваліфікований персонал, наскільки потужно розвинута наука і техніка, чи позитивний сформований інвестиційний клімат, наскільки прозоре інформаційне поле та яка існує активність малого і середнього підприємництва. Тому для оцінки конкурентоспроможності регіонів України нами пропонується така формула:

$$КСР = ЕАН * МП * ВРП * ППР, \quad (1)$$

де КСР – конкурентоспроможність регіону;

ЕАН – рівень економічної зайнятості населення (питома вага економічно зайнятого населення у загальній кількості населення);

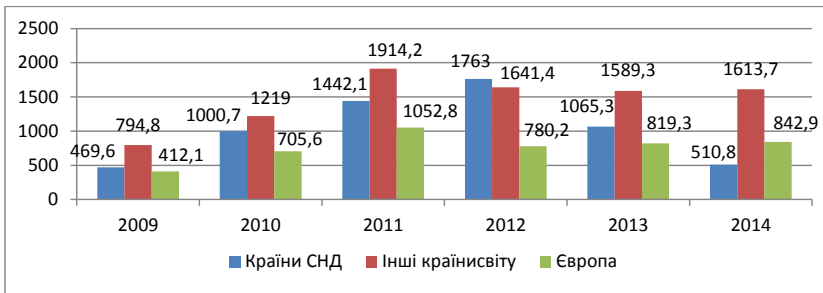

Рис. 1. Динаміка зовнішньої торгівлі товарами Полтавської області з країнами світу, млн грн (складено автором на основі [10])

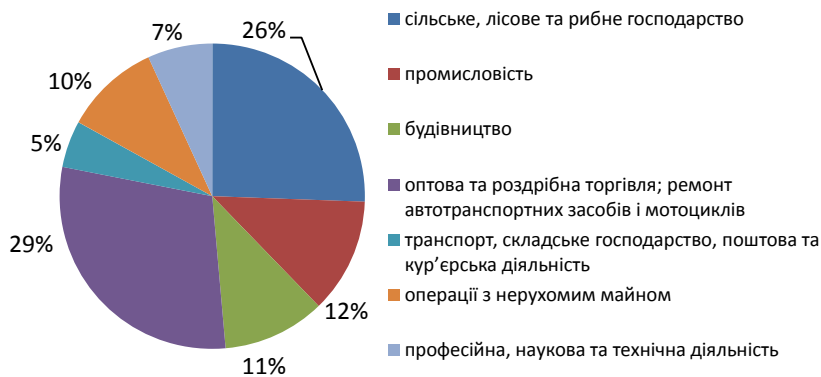

Рис. 2. Малі підприємства Полтавської області за видами економічної діяльності у 2014 році, % (складено автором на основі [10])

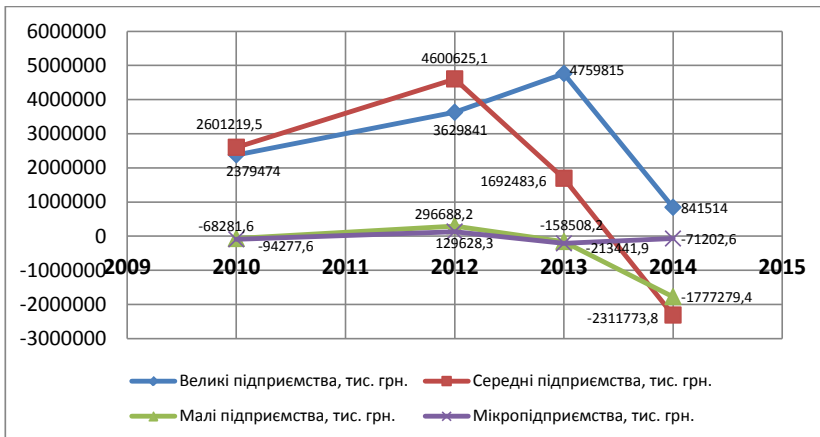

Рис. 3. Динаміка коливання фінансового результату великих, середніх та малих підприємств Полтавської області, тис. грн (складено автором на основі [10])

МП – частка малого підприємництва в загальній кількості підприємств по регіонах;

ВРП – продуктивність праці по регіонах (обсяг ВРП на одну людину);

ППР – підприємницький потенціал регіону.

На жаль, були відсутні статистичні дані по Автономній Республіці Крим та м. Севастополь за 2014 рік, тому оцінити конкурентоспроможність регіону та міста не являється на сьогоднішній час можливим. Детермінований факторний аналіз, в основу якого покладено прийом елімінування показав, що зменшення конкурентоспроможності регіонів України виникло через вплив факторів: за рахунок зменшення продуктивності праці по регіонах – на 24%, за рахунок коливання частки малого підприємництва у загальній кількості підприємств – на

29%, у зв'язку із частковою реалізацією сформованого підприємницького потенціалу регіонів – на 21%, а через зниження рівня економічної зайнятості населення – на 26%.

Проведений аналіз показав, що значний вплив у 2013–2014 роках на рівень конкурентоспроможності регіонів мав показник економічної зайнятості населення та розвитку малого підприємництва. Саме через їх коливання відбулося зменшення конкурентоспроможності в усіх регіонах країни, окрім Донецької, Луганської, Полтавської, Харківської та м. Київ. У зазначених регіонах в 2014 році в порівнянні з 2013 роком відбулося збільшення рівня конкурентоспроможності за рахунок збільшення економічно активного населення, кількості малих підприємств та підвищення рівня реалізації підприємницького потенціалу регіону.

Визначено, що рівень сформованості підприємницького потенціалу має прямий вплив на конкурентоспроможність кожного регіону, а тому необхідно приділяти значну увагу його реалізації, що у сукупній дії з іншими елементами дозволить підвищувати привабливість регіону та забезпечувати не тільки позитивний інвестиційний клімат, але і забезпечувати прибутковість підприємств регіону. Значна диференціація регіонів України є досить негативним фактором для забезпечення стабільного економічного розвитку та високих конкурентних позицій не тільки на рівні своєї країни, але і на світовому ринку.

Проведемо аналіз конкурентоспроможності Полтавського регіону більш повно, на основі загальних економічних показників регіону, які впливають на його конкурентоспроможність. Нами було розглянуто зовнішньоекономічну діяльність Полтавського регіону, яка виглядає наступним чином (на рисунку 1 показана динаміка зовнішньої торгівлі з країнами з 2009 по 2014 роки, млн грн).

Такі дані свідчать, що відбувається збільшення товарообігу з країнами Європи та іншими країнами світу, а зменшення – з країнами СНД. Найбільшу частку в експорті у 2014 році, як і в попередні роки, займали поставки продуктів тваринного (22511,3 тис. дол.) та рослинного походження (131991,8 тис. дол.), мінеральних продуктів (893366,8 тис. дол.), продукції хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості (59824,9 тис. дол.), текстильних матеріалів та текстильних виробів (27392,2 тис. дол.), реакторів, ядерних котлів та машин (83919,2 тис. дол.), засобів наземного транспорту, літальних апаратів, плавучих засобів (175558,9 тис. грн), залізничних локомотивів (103019,2 тис. грн). Одним із основних торгових партнерів була Російська Федерація, позитивне saldo зовнішньої торгівлі з російськими партнерами становило 281 млн дол. у 2013 році. Починаючи з 2014 року відбувається скорочення та погіршення товарообігу з цією країною. Як вважає Олена Адамович [11], на такий перебіг подій вплинуло введення утилізаційного збору на автомобілі, «сирні війни» (тимчасова заборона експорту сирів 2 підприємств), призупинення дії сертифікатів відповідності на продукцію основних підприємств-експортерів області (Крюківський вагонобудівний завод та Кременчуцький сталеливарний завод) та загострення політичних відносин стосовно Криму та війни на Донбасі.

В умовах нестабільності збуту товару на світових ринках «точкою зростання» економіки області став агропромисловий комплекс. Отримавши рекордний врожай, Полтавщина у 2014 році експортувала зернових на 117 млн дол., але експорт продукції харчової промисловості знизився з 237 млн дол. в 2013 році до 153 млн дол. у 2014 році. Найбільші експортери зернових – ПАТ «Райз Максимко», ТОВ «Агротехгарантія», Ростагро, Астарт-Київ, а в харчовій промисловості – Полтавський олійноекстракційний завод Кернел Груп, Полтавакодитер, Полтавапиво, Миргородський завод мінеральних вод, виробничо-торгова компанія «Лукас».

Аналіз економічної діяльності малих підприємств (рис. 2) показав, що найбільшу питому вагу займає оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів (2444 одиниць); сільського, лісового та рибного господарства (2121 одиниця); промисловості (1009 одиниць) тощо.

Аналіз динаміки коливання фінансового результату середніх, малих та мікропідприємств показав, що починаючи з 2012 року відбувається постійне зменшення їх прибутковості (рис. 3). Так, у 2013 році середні підприємства отримали прибуток у розмірі 1692483,6 тис. грн, а вже починаючи з 2014 року вони мали збиток у розмірі -2311773,8 тис. грн. Беручи до уваги малі підприємства то у 2013 році вони мали збиток -158508,2 тис. грн, а вже у 2014 році – -1777279,4 тис. грн., що більше від попереднього року на 1618771,2 тис. грн. На 2014 рік усі підприємства отримали збиток від здійснення своєї господарської діяльності.

Підсумовуючи, можна зазначити, що великий бізнес дозволяє підтримувати конкурентоспроможність Полтавського регіону на достатньому рівні, бо нині лише він має можливість для інноваційно-інвестиційного розвитку, експортувати свою продукцію на міжнародні господарські ринки, забезпечує зайнятість

населення та наповненість бюджету. Мале та середнє підприємства хоча за кількістю і випереджають велике, але отримують збитки від своєї діяльності, що у майбутньому може спричинити зниження зацікавленості у населення до запровадження власної справи. Тому вкрай важливою є підтримка малого та середнього підприємства, яке зможе задовольнити попит населення, зробити регіон більш конкурентоспроможним та забезпечить його вихід із наявної кризи.

Висновок. Підсумовуючи, можна зазначити, що конкурентоспроможність кожного регіону залежить від впливу багатьох факторів, але найголовнішими є підприємницький потенціал регіону та рівень економічної активності населення. У зв'язку із нестабільною політичною і економічною ситуацією, слабо-розвинутію інноваційно-інвестиційної діяльності, фінансовими коливаннями, впливом глобалізаційних процесів на господарські ринки конкурентоспроможність Полтавського регіону може знизитися, що вплине на легалізацію малого і середнього бізнесу та призведе до втрати 4 позиції Полтавської області за рівнем сформованості підприємницького потенціалу. Тому необхідно постійно проводити моніторинг зв'язку підприємницького потенціалу регіону з рівнем його конкурентоспроможності у довгостроковому періоді, в умовах посилення впливу зовнішніх і внутрішніх чинників, а також реагувати на зміни в коливаннях цих показників, зменшуючи їхній негативний вплив і підсилюючи рівень відкритості економіки України, конкурентоспроможності її регіонів, що значно підсилить позиції малого і середнього підприємства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Брикова І.В. Концепція міжнародної конкурентоспроможності національного регіону та її практичний вимір / І.В. Брикова // Міжнародна економічна політика. – 2006. – № 4. – С. 29-53.
2. Калюжнова Н.Я. Конкурентоспособность российских регионов в условиях глобализации / Н.Я. Калюжнова. – М.: Теис, 2004. – 526 с.
3. Фатхутдинов Р.А. Конкурентоспособность организации в условиях кризиса: экономика, маркетинг, менеджмент / Р.А. Фатхутдинов. – М.: Издательско-книготорговый центр «Маркетинг», 2002. – 892 с.
4. Должанський І.З. Конкурентоспроможність підприємства: навч. посібник / І.З. Должанський, Т.О. Загорна. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 384 с.
5. Воронкова А.Е. Потенціал підприємства як основа його довгострокового розвитку / А.Е. Воронкова, Ю.С. Погорелов // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 4 (94). – С. 77–82.
6. Варналій З.С. Мале підприємство: основи теорії і практики / З.С. Варналій. – К.: Знання, 2001. – С. 174.
7. Гончаров Н. Державне регулювання малого підприємства в Україні: тенденції, проблеми та перспективи / Н. Гончаров // Малий і середній бізнес. – 2002. – № 5-6. – С. 91-108.
8. Горячук В.Ф. Оцінка конкурентоспроможності регіонів України на основі результатного підходу // В.Ф. Горячук / Регіональна економіка. – 2011. – № 1. – С. 39-45.
9. The World Economic Forum / Klaus Schwab, Xavier Sala-i-Martin [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www3.weforum.org/docs/gcr/20152016/Global_Competitiveness_Report_2015-2016.pdf.
10. Головне управління статистики у Полтавській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.poltavastat.gov.ua/.
11. Адамович О. Розвиток Полтавського регіону [Електронний ресурс] / Олена Адамович. – Режим доступу: <http://www.adm-pl.gov.ua/story/olena-adamovich>.